

Marinka Šimić

KAJKAVIZMI U CRESKOJ MUCI FRANIĆA VODARIĆA

Marinka Šimić, Staroslavenski institut, Zagreb, izvorni znanstveni članak, Ur.: 10. prosinca 2002.

UDK 811.163.42'282 Vodarić, F.: 244(497.5 Cres)

U članku se analizira leksik rukopisa Pisna od Muke Gospodina našega Isukarsta po Matiju, Marku, Luki i Jivanu zložena u pisni po Franiću Vodariću Crisaninu naravi težačke kopačke. Utvrđeno je da se u tekstu može razlučiti nekoliko leksičkih slojeva: leksemi iz crkvenoslavenskoga jezika, zajednički čakavsko-kajkavski sloj, čakavski sloj, i kajkavski sloj. Učestali kajkavizmi na morfološkoj i leksičkoj razini navode na zaključak da je neposredni predložak s kojeg je Franić Vodarić prepisivao mogao biti s Vinodolskog područja.

Ključne riječi: Franić Vodarić, Muka, leksik, čakavsko-kajkavsko interferiranje, kajkavizmi

1. Uvod

Rukopis *Pisna od Muke Gospodina našega Isukarsta po Matiju, Marku, Luki i Jivanu zložena u pisni po Franiću Vodariću Crisaninu naravi težačke kopačke* književno-povijesni je spomenik i hrvatski raritet. U njemu se prepliću sva tri hrvatska pisma, kao i sva tri hrvatska dijalekta. Rukopis je krajem 17. ili početkom 18. stoljeća prepisao latinicom Franić Vodarić, koji se potpisuje glagoljicom na naslovnoj stranici i na svršetku teksta Muke, str. 258., a zna i bošančicu. Ta knjiga veličine 9 x 14 cm ima 326 stranica i može se podijeliti u dva dijela: 1. *Muka Gospodina našega* (str. 1-258) i 2. niz pasionskih tekstova: *O prislavni križu sveti* (259-274), *Pozdravjen'je svetoga Križa* (275-280), *Vexil(l)a Re(g)is - Videći drivo križa* (281), *Videći križ* (282-284), *Od razmišljanja* (285- 298), *Versi od žalosti B. D. Marije - Rascviljena Majka staše* (299-309), *Dela potribna* (310-314), *Pozdravjen'je s križa* (315-316), te pet *Molitvica k Isukarstu* (316-320), i tekst bez naslova s početnim riječima: *Zašto je pri Gospodinu* (321). Jezik kojim je taj rukopis pisan stara je čakavština s pojedinim osobinama

creskoga čakavskog govora, s nekim kajkavizmima i nešto rjeđim štokavizmima.¹ Creski je rukopis *Muke* pronašao 1949. godine Branko Fučić u povijesnoj jezgri grada Cresa u ostavštini jedne pokojnice iz roda Petrisa.²

Creska je *Muka* scensko djelo - pobožna drama, prikazanje, skazanje. Iznikla je iz starijih pasionskih tekstova, opsežnija je od one u *Tkonskom zborniku* koja ima 1892 stiha, a ova 5140 stihova. Takozvana ciklička *Muka* iz 1556. godine ima 3658 stihova i dramski je dijalog, a *Muka* Franića Vodarića narativno je dijaloški tekst, tj. potpuno je versificirana. Ta dva teksta imaju neka zajednička mjesta, ali creski ima i neka svoja posebna. Također imaju oko 1000 zajedničkih stihova, što nije mnogo kod takvih tvorbi.³

Cresko je prikazanje posebice zanimljivo po svojim jezičnim osobitostima. Već na prvi pogled očito je da je taj rukopis pisan vrlo neujednačenim jezikom, tj. tu je prisutan dijalekatski mozaik svih hrvatskih idioma. Na fonološkoj razini taj rukopis karakteriziraju čakavski oblici, s ponekim čakavskim. Primjerice: kad je riječ o refleksima *jata* (ê), tu nalazimo ikavsko-ekavske oblike, s tim da pretežu ikavski; kod refleksa glasa ě smjenjuju se tipično čakavski oblici s onima koji se mogu tumačiti utjecajem štokavskog ili kajkavskog narječja; slogotvorno se *r* ostvaruje na dva načina: češće kao *ar*, a rjeđe kao *er*, dok se slogotvorno *l* nije očuvalo, itd.⁴ U hrvatskoj književnosti prisutan je cijeli mozaik dijalekatskog prožimanja, i to od konca 15. do sredine 18. stoljeća, kako u latiničnoj, tako i u glagoljskoj književnosti. Ovdje se može ubrojiti i creska *Muka*. Podrobnija bi jezična raščlamba trebala utvrditi u kojem su omjeru u tom prikazanju prisutni kajkavski i štokavski elementi u čakavskoj osnovici. U ovom radu riječ je o kajkavizmima u prvom dijelu Vodarićeva rukopisa, tj. u *Muci Gospodina našega Isukarsta*.

2. Leksički slojevi u creskoj Muci

2. 1. Arhaizmi

Cresko je prikazanje posebice zanimljivo po svojem leksičkom odabiru. Na leksičkoj su razini tu očuvani mnogi arhaizmi, što je očito utjecaj predloška s kojeg je Franić Vodarić prepisivao. Neki su od njih preuzeti iz najstarijega

¹ v. *Muka*, Franić Vodarić, Katedra Čakavskog sabora Cres-Lošinj, Mali Lošinj 1993, (Autori priloga: B. Fučić: *Uvodno slovo*, K. Moskatelo: *Cresko prikazanje*, A. Benvin: *Biblijsko teološke referencije*).

² B. Fučić: *Izveštaj o putu po otocima Cresu i Lošinj*, Ljetopis JAZU, knj. 55, Zagreb 1949. str. 31-76.

³ v. N. Kolumbić: *Po običaju začinjavac*, Rasprave o hrvatskoj srednjovjekovnoj književnosti, Književni krug, Split 1994.

⁴ v. M. Šimić: *Jezik creske Muke Franića Vodarića*, Zbornik radova Pasonske baštine br. 3 (u tisku).

hrvatskologoljskog prijevoda Evanđelja, primjerice broj *dva na desete* (741, 1607, 2182)⁵, *peteh* (1673), *roteći se* (1675), *rote* (2551), *spugu* (3975, 3999), *lejionof* (2182).

dva na desete

*“Jedan od vas dvanadesete
za stolon ki s manon jeste,
rukon f zdelu ki poseže
ta se f delo to poteže.”* (1607).

tat

*Pošljimo ga do Pilata
da ga sudi kako tata.* (2372).

Leksem *tatb* potvrđen je u staroslavenskim kanonskim kodeksima, također i *tatbba*, *tatbbina*, primjerice u *Zografskom* i *Marijinskom evanđelju*, kao i u najstarijem slavenskom psaltiru, *Sinajskom*.⁶

ps 49, 18 *Ěšte vidêaše tatb tečaaše s̃b nimb̃.*

Isti je leksem očuvan i u hrvatskologoljskom psaltiru:

Ače videše tata tečaše š nimb Lobkovicov psaltir iz 1359. g. f. 32v i *Pariški psaltir* iz 1380. g. f. 31v,

kao i i u *Pazinskim fragmentima tatem'* (dat. mn.) FgSerm (1a).⁷

Leksem *tať*, od korijena *tajati*, *tajan* u značenju *kradljivac*, *lopov*, potvrđen je i u našim najstarijim pravnim spomenicima: primjerice u *Vinodolskom zakonu*: *nima imiti odgovornika tat prez volje dvora*. U istom je spomeniku potvrđena i imenica *tadba*, tj. *tatba*: *gda se ta tadba učini; ot tatbi imenovani, za tatbu jata...*⁸ i *Vrbničkom statutu*: *Za vsaku ovcu ali kozu velu imej platit tat libar* 9.⁹

U arhaičan sloj leksema mogu se ubrojati: *račiti se* (420, 427, 2731, 3365), *dreseli* (161, 3834), *ožurnik* (1506).

⁵ Brojevi označavaju stih u navedenom izdanju *Muka*: Franić Vodarić.

⁶ v. *Staroslavjanskij slovarč* (po rukopisjam X-XI. vekov), R. M. Cejtin, R. Večerka, E. Blahova, Moskva 1994., str. 689 i 690.

⁷ v. u kartoteci za *Rječnik crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije* u Staroslavenskom institutu.

⁸ *Vinodolski zakon 1288-1988*, Faksimil/ Diplomatičko izdanje kritički tekst/ Tumačenje / Rječnik, priredio J. Bratulić, Zagreb 1988.

⁹ v. ARJ sv. XVIII, JAZU Zagreb 1962-1966, str. 121-122.

ožurnik

"Doh, ja Matej evan'jelist

ki ožurnik zal bih nečist,

ostavil se bih od toga

za sliditi Meštra moga, (1506).

Leksem *ožura* u značenju *lihva* (od lat. usura), tj. *ožurnik* u značenju *lihvar* prema ARJ potvrđen je kod Belostenca i Jambrešića, a od rukopisa samo u čakavskim rukopisima i knjigama 15. i 16. stoljeća.¹⁰ Isti je leksem potvrđen u *Kolunićevu zborniku* iz 1486. godine, rukopisu koji karkaterizira čakavsko-kajkavsko interferiranje, a njegov je predložak prema E. Hercigonji mogao nastati na frankopanskim posjedima.¹¹

Primjeri:

...m'nogo z'lo činiš čineći ožuru f. 12,

ako bi ti vzel b ed'nu h'čerb ed'noga ožurnika f. 16,

*Ošće ima spomenuti vsakoga ako e ožurnik b ili razboinik b, ima ga ostaviti. f. 209.*¹²

2.2 Čakavsko-kajkavski sloj

Jedna od jezičnih osobitosti u tekstu creske *Muke* prilično je učestala uporaba kajkavskih elemenata. Neobično je da u jednom tekstu koji je pisan čakavskim ekavsko-ikavskim dijalektom, s elementima creskoga čakavskog govora, nalazimo priličan broj kajkavizama. Po tome je ovo prikazanje slično nekim glagoljskim neliturgijskim tekstovima. Proučavajući hrvatskoglagoljske zbornike Eduard Hercigonja utvrdio je da je u tim tekstovima već od početka 15. stoljeća čakavska osnova impregnirana kajkavskim elementima, što traje na dijelu glagoljaškog areala duboku u 16. stoljeće. Taj prodor kajkavizama već u prvim desetljećima 15. stoljeća početak je nastojanja da se premoste dijalekatske granice.¹³ Prvo ozbiljnije uvođenje kajkavštine iz sfere govorne u sferu pisane riječi čine kajkavizmi koncentrirani u pojedinim kapitulima glagoljskih zbornika kasnoga srednjeg vijeka, a među njima posebno mjesto zauzima *Petrisov zbornik*: "...jezik *jedne trećine* od oko 160 članaka tog kodeksa s promjenljivom čestoćom impregniran je kajkavizmima svijju razina. Ovako intenzivna interpolacija kajkavizama u hibridnu čakavsko-crkvenoslavensku

¹⁰ ARJ sv. IX (ondje-plančić), str. 540-541.

¹¹ E. Hercigonja: *Nad iskonom hrvatske knjige, Kajkavski elementi u jeziku glagoljaške književnosti 15. i 16. stoljeća*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb 1983, str. 346. i 347.

¹² Primjeri su preuzeti iz izdanja: *Kolunićev zbornik, hrvatski glagoljski rukopis od godine 1486.*, Djela JAZU XII, Zagreb 1892, priredio M. Valjavac.

¹³ E. Hercigonja: *Nad iskonom...*, str. 303-385.

strukturu zborničkih tekstova nije zastupljena ni u jednom drugom glagoljaškom spisu.”¹⁴ Na elemente kajkavskog sustava u hrvatskoglagoljskim tekstovima upozorio je Vjekoslav Štefanić, npr. u *Kvadrige duhovnim zakonom*: “Jezik teksta je narodni, čakavski, koji ponešto čuti blizinu kajkavskoga, na pr.: *da ne bu gospodoval’* 30.”¹⁵ Pri tome Vj. Štefanić kajkavizme objašnjava podrijetlom, tj. veže ih uz teren gdje se dodiruju čakavština i kajkavština. Stj. Damjanović smatra da to nije morao biti jedini razlog za uvođenje kajkavizama u neliturgijske knjige, već je to moglo biti povezano s koncepcijom građenja jezika neliturgijskih knjiga.¹⁶ Kad je riječ o kajkavizmima u našim tekstovima 15. i 16. stoljeća otvara se niz nerazjašnjenih pitanja, od njih su dva najvažnija:

1. što se u određenom povijesnom periodu može smatrati kajkavizmom, i kako izbjeći nesumnjivu opasnost da nas zavede naš današnji osjećaj;

2. što je u 15. i 16. stoljeću kajkavizam, a što zajedničko blago kajkavskog i čakavskog dijalekta.

E. Hercigonja je istaknuo neke povijesnodijalekatske činjenice koje moramo imati u vidu pri utvrđivanju vjerojatnih kajkavskih razlikovnih obilježja:

1. iako se dijalekatski sustavi hrvatskog jezika definitivno oblikuju, tj. diferenciraju između 12. i 15. st., sve do 14. st. nisu postojale velike razlike između tih dijalekata, osobito na kopnu gdje su se preplitali;

2. zapadnojužnoslavenski je prajezik imao dugo zajedništvo, najkasnije se razdvajaju primorska i panonska dijalekatska grupa;

3. u sklopu čakavštine uočljiva je neprijeporna naročita bliskost sjeverozapadno čakavskog (posebice u leksiku) s kajkavskim.¹⁷

Iz creske *Muke* u sloj leksema koji pripadaju zajedničkom blagu kajkavskog i čakavskog dijalekta mogu se uvrstiti sljedeće riječi: *gdo, drugač, himba, hinac, hiža, hud, peljati, simo, štimati*:

peljati

“Meni ga vi ne pušćajte,

nego k Ani popeljajte: (1774);

Peljajte ga vele snažno,

da mē dilo ne bu lažno.” (1871);

Č: *Farizeji odpejahu*

ter Kajifa poslušahu.

¹⁴ o. c., str. 309.

¹⁵ Vj. Štefanić: *Glagoljski rukopisi otoka Krka*, Djela JAZU, knjiga 51, Zagreb 1960, str. 234.

¹⁶ Stj. Damjanović: *Tragom jezika hrvatskih glagoljaša*, HFD, Zagreb 1984, str. 154.

¹⁷ E. Hercigonja, o. c. str. 352 i 353.

*Ter Isusa pripejahu,
Pilatu ga v ruki dahu. (2377-2380).*

U zajedničko blago naših dvaju dijalekata može se uvrstiti i leksem *himba*, *hinac*, u značenju *prijevara*, *varka* (od *hiniti*). Potvrde su u rječnicima od 15. st.: Vrančić, Mikalja, Belostenec, Jambrešić, Stulić. Leksem je potvrđen je u *Lekcionaru Bernardina Splićanina* (27), kod Marulića, N. Ranjine, Dž. Držića, M. Vetranovića...¹⁸ Primjeri iz creske Muke:

*hinac, himba
"Nevoljnici, ne bludite
tere sebe ne gubite!
Vam nastaje dan dreseli,
zač je Isus hinac veli. (162);
"Božja puka sve ufan'je
u kom stoji naše stan'je!
Sad se vide meju judi
vele himbe tere bludi,
Kimi Isus ljudi hini, (178, 179).*

U zajedničko leksičko blago čakavskog i kajkavskog dijalekta se prema mišljenju Stj. Damjanovića može uvrstiti i zamjenica *gdo*¹⁹:

*S: "Križu sveti, križu slavni,
kite tvoje sad podaj mi.
Visok zač si tako zrasel,
ali gdo j' bil ki j' te našel (4170).
hiža
"Ča ja činim, Petre, sliši,
ovo dilo u 'voj hiši, (1254);
Ako san ja, Gospodine,
z ove hiže proreni me. (1538);
Č: Pilat njemu govoraše,
a odgovor ne čekaše.
Od Isusa on uliše,
u sebe ga pusti f hiše. (2498).*

¹⁸ ARJ, sv. III. JAZU Zagreb 1887-1891, *himba* str. 599. i *hinac* 603.

¹⁹ Stj. Damjanović: *Tragom...*, str. 162. i 163.

hud

*Da bi mi ga pravo znati,
sada bi mu smart prijati
kako hudu zlu človiiku
Meštra svoga neverniku.* (1575).

*Da ja prodah karf prečistu,
za to c' umrit na 'von mistu
Grih moj zali, nepodobni!
Ajme mene, ter hudobni!* (3054):

štirati

*"Štiral san te za človiika,
a vidin te mamenika.* (2647).

Leksem *štirati* u značenju *misliti, smatrati, držati* pojavljuje se npr. i u *Kolunićevu zborniku*:

zač'. oni jure nimaju ni ed'nu kunšen'ciju i ne štiraju za g'rih' v'zeti silu i zaueti ono ča ni nih'. f. 21,

i očeš' se š'tirati da si dostoën b bolega i ne ćeš' se moći strpiti f. 59.²⁰

Leksem je potvrđen također i u senjskom *Korizmenjaku*:

Današ' dan duša ni štirana ništar f. 70a,

a od rječnika nalazi se u kajkavskom Habelićevu rječniku.²¹

drugač

S: *"Razbojniče, ti najgori,
drugač, lefče, odgovori.* (2262).

Potvrde za leksem *drugač* u značenju *drugako, drukčije* iz 17. su i 18. stoljeća *osobito kod pisaca čakavaca i Slavonaca*, a između rječnika u Belostenčevu, Jambrešićevu, Stulićevu...²²

Kategorija kajkavizama u našim tekstovima 15. st. još nije do kraja definirana ni usustavljena: "I kao što za neke od citiranih primjera daljnja istraživanja vjerojatno neće potvrditi da su kajkavski elementi, tako će možda poneke i "vratiti" kajkavštini. Neke riječi, kao npr. *beteg, kaštigati* ili čak *hiža*, koje danas zbog vrlo česte upotrebe u čakavskim tekstovima i govorima ne ubrajamo u kajkavizme (*beteg* dolazi u

²⁰ primjeri su preuzeti iz navedenog izdanja M. Valjavca.

²¹ v. ARJ dio XVII (sunce-taj), Zagreb 1959-1962, str. 792.

²² ARJ dio II (četa-djavlji), JAZU Zagreb 1884-1886, str. 796.

Marulića, u hvarskim govorima, u Hrv. primorju itd.) možda će ipak biti tako tretirane. Sve će to ovisiti o definiciji koja će nam reći što je kajkavizam u 15. stoljeću, definiciji, koju u ovom trenutku nemamo!"²³

2. 3. Kajkavizmi

U tekstu creske Muke zastupljeni su kajkavizmi na morfološkoj i na leksičkoj razini, dok na fonološkoj razini u ovom tekstu prevladavaju čakavske osobitosti, s elementima svojstvenim creskom govoru.

Na morfološkoj se razini od kajkavizama najčešće pojavljuju oblici trenutnog prezenta glagola *biti*, približno oko 70 potvrda. Te su potvrde često s fonološkim mijenama svojstvenim čakavskom dijalektu i u posve čakavskom kontekstu, npr.:

To si, dušo, razumila,
buš se obratit Bogu htila? (478);
da tvoja smart ne bu juta
ni takojer muka kruta! (935);
Prija ner se bumo dilit,
hoću vam ga priporučit:(1081);
Da bun živil pravo ovdí (1509);
prija ner bun na smart pojti
z 'voga svita f drugi ojti, (1911);
S: "Nemoj mene ti tajati
ono ča te bun pitati: (2454);
Zdavna želil sen t' viditi
prij ner svita s' bun diliti, (2610).

Od kajkavizama na leksičkoj razini potrebno je napomenuti da su ovdje potvrđeni oni leksemi koji su poznati i čakavskim govorima, posebice sjevernim, npr.:

tolikajše, tolikojše
Kad molitvu učiniše,
tad se nazad obratiše
i vidi da Petar spaše,
Jivan, Jakof tolikajše, (1946)

²³ Stj. Damjanović: *Tragom...*, str. 176.

*Htili jesu da ga sudin
smartnim sudom i osudim
z licenciju paka moju,
tolikojše još njihovu.* (4684).

Leksem *tolikajše* govori se u sjeverozapadnoj Hrvatskoj kod kajkavaca i sjevernih čakavaca. *Tolikajše* je potvrđeno u *Veprinačkom statutu* iz 1507.²⁴ godine, u *Komunalu grada Senja* iz 1697,²⁵ u *Darovnici slavnoga Dragoslava* crkvi svetog Vida kod Dobrinja, prijepis iz 1724 godine. To je prijepis listine što ju je 1100. godine pisao *Kirin sin Radonjin pisac od komuna Dobrinja*, čiji izvornik nije očuvan, a bio je najvjerojatnije pisan ustavnom glagoljicom.²⁶ Zanimljivo je da je taj leksem u originalu Darovnice zapisan kao *tolikajse* Kukuljević u svom izdanju zamijenio s *tolikaiše*, što su od njega dalje preuzeli Šurmin i Štefanić, dok je Ušalj to rastavio kao dvije riječi.²⁷

tovariš

Centurijun govori tovarišon (u didaskaliji kod 2817);

S: "Tovarišu, mili Malko,
to deljenžje ne gre tako." (3553);

Č: Nikodem i s tovarišon
progovarahu z Osipom:(4263).

Leksem *tovariš* je iz mađarskog jezika ušao u hrvatski kajkavski govor i književnost, potvrđen je primjerice kod Jurja Habledića, kao i u *Zagrebačkom statutu*, ali i u južnijim hrvatskim govorima, npr. u Novom Vinodolskom.²⁸

lotar

*Nisu l' riči mnogo gorke?
Zlo jimajte one dojke
kê zgojiše taka lotra
prodajući svoga Meštra.* (1595);

S: "Toga lotra povedite
ter kolone privežite" (2762).

²⁴ v. B. Kuzmić: *Jezik Veprinačkog zakona (1507)* Fluminensia 1-2, Rijeka 2001, str. 17.

²⁵ ARJ, dio XVIII, JAZU Zagreb 1962-1966, str. 444.

²⁶ M. Mihaljević: *Dosadašnja čitanja darovnice slavnoga Dragoslava*, Fluminensia br. 1-2, Rijeka 2000, str. 9.

²⁷ v. M. Mihaljević: o. c, str. 3. i 7.

²⁸ P. Skok: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, JAZU Zagreb 1971, knj. III (poni-
ž) str. 486.

Germanizam *lotar* u značenju *lupež, pijanica, ljenčina*, proširio se iz sjevernih kajkavskih krajeva i na jug. Potvrđen je, primjerice, na Korčuli i Pelješcu i u Dubrovniku (16. st.).²⁹

Nalazi se također i u *Muci* u *Tkonskom zborniku: Reci Mihovil lotru*³⁰ Ako uspoređujemo najstarije hrvatskoglagoljsko prikazanje, tj. *Muku* iz *Tkonskog zbornika*, s creskom *Mukom*, možemo reći da se i tamo pojavljuju kajkavizmi, ali ne u toliko velikom broju kao u creskoj *Muci*.³¹ E. Hercigonja je utvrdio da su kajkavizmi u *Tkonskom zborniku* manje učestali nego u drugim hrvatskoglagoljskim zbornicima: *Petrisov, Vinodolski, Kolunićev*. Oni se pojavljuju samo u *Cvêtu od kreposti* i drami o *Muci*. Sve to govori da je *Tkonski zbornik* nastao na čakavskom području koje nije u neposrednom dodiru s kajkavskim, ali mu kajkavština nije daleka i tuđa, što bi govorilo za Modruš.³²

Da je leksem *lotar* bio poznat i široko rasprostranjen u hrvatskim govorima potvrđuje činjenica da je više puta zabilježen u glagoljskim grafitima. "Autori grafitâ vode spontan dijalog s osobama na freskama ladanjskih crkava, živo sudjeluju svojim komentarima u prikazanim zbivanjima. 'To e zal človik' (na skutu krvnika koji ubija apostola Andriju), 'Lotre Irude nečisti zač si toliko dece storil pogubiti' (na Herodovu prijestolju)..."³³

špotati

Centurijun govori tovarišon

S: "Najдите sad jednu krunu

oštrih tarni mnogo punu,

ter našega kralja glavu

okrunimo f njega slavu.

I f skarlat ga obucite,

oči s pecon zavežite

tere se s njim narugajte,

višesvegapošpotajte!" (2824).

²⁹ P. Skok: knj. II (K-poni) str. 320-321.

³⁰ *Tkonski zbornik*: hrvatskoglagoljski tekstovi iz 16. stoljeća, transliterirao i popratni tekst napisao S. Sambunjak, Općina Tkon, Tkon 2001, str. 42.

³¹ v. F. Fancev: *Muka Spasitelja našega i Uskrstuće Isukrstovo - dva hrvatska prikazanja 15. vijeka*, Građa za povijest književnosti hrvatske XIV, JAZU Zagreb 1939.

³² E. Hercigonja: o. c, str. 348.

³³ E. Hercigonja: *Tropismena i trojezična kultura hrvatskoga srednjovjekovlja*, Matica hrvatska, Zagreb 1994, str. 232. i 233.

3. Zaključak

Rukopis *Pisna od Muke Gospodina našega Isukarsta po Matiju, Marku, Luki i Jivanu* književno je povijesni spomenik i hrvatski raritet. U njemu se prepliću sva tri hrvatska pisma i sva tri hrvatska narječja. Creska je *Muka* pisana neujednačenim jezikom. Kolebljivost je oblika prisutna na svim jezičnim razinama, posebice na leksičkoj. Na toj se razini može razlikovati nekoliko slojeva, iako je pitanje koliko se ti slojevi mogu odvojiti jedan od drugoga:

- arhaični leksički oblici preuzeti iz crkvenoslavenskoga jezika, tj. iz najstarijega hrvatskoglagoljskog prijevoda Evandjelja;
- čakavsko-kajkavski sloj;
- čakavski sloj;
- kajkavski sloj.

Na temelju proučavanja leksičkog sloja tog prikazanja može se zaključiti da je njegov predložak nastao na području unutrašnje Hrvatske - gdje se čakavština dodirivala s kajkavštinom, i gdje je bio uobičajen utjecaj mađarskog, njemačkog i talijanskog leksika. Stoga je i razumljivo da se kajkavizmi (ili leksemi koji su zajedničko blago čakavskog i kajkavskog dijalekta) pojavljuju u izravnom obraćanju puku, odnosno publici.

Ovdje valja napomenuti da u Vodarićevu tekstu ne nalazimo mnogo talijanizama, kao što bismo mogli očekivati, s obzirom na činjenicu da je rukopis prepisan na Cresu. Franić Vodarić je prepisujući tekst, iz nama za sada nepoznatih razloga, ostavio kajkavizme i u tekst spontano unosio elemente svojega čakavskog govora. Tako je to prikazanje još jedna potvrda, još jedan tekst u kojem je prisutan cijeli mozaik dijalekatskog prožimanja u hrvatskoj književnoj praksi, što je svojstveno tekstovima od konca 15. pa sve do sredine 18. stoljeća.

Učestali kajkavizmi na morfološkoj razini, a ne samo na leksičkoj, govore u prilog tome da je predložak s kojeg je prepisana creska *Muka* mogao nastati na vinodolskom području. Upravo je to područje, prema E. Hercigonji, bilo posrednička veza između dviju glavnih vremenski kontinuiranih formacija spisa, tj., hrvatskoglagoljskih zbornika s kajkavsko-čakavskim interferiranjem: između *istočne skupine* (frankopanski posjedi u unutrašnjosti, čakavsko-kajkavska zona južno od Kupe, Ozalji i Gacka) i *zapadne* (Istra). "Opći je dojam nakon pregleda stanja u kodeksima da čestoća kajkavizama, kao sekundarne, varijabilne komponente u hibridnom (u osnovi čakavskom) jeziku ovih spisa, slabi silazeći po pravcu sjeveroistok-jugozapad (Vinodol) - zapad (Istra). Uporedo s čestoćom mijenja se i karakter kajkavskih intervencija: na sjeveru su one leksičke, fonetske i morfološke

da u daljnjem kretanju prema jugu (zapadu) postepeno budu svedene pretežito na leksik (što je i razumljivo s obzirom na otvorenost tog sustava kontaktima).³⁴

Rukopis Franića Vodarića od velikog je značaja u starijoj hrvatskoj književnosti i pasionskoj poeziji. To prikazanje dokazuje da su se religiozne predstave na hrvatskom jeziku održavale i na otoku Cresu, da taj otok nije bio izvan kulturnih i duhovnih događaja hrvatskoga naroda. Vodarićeva *Muka* proširuje geografski prostor hrvatskoga pučkog stvaralaštva na najzapadniji dio Hrvatskog primorja, što se događalo unatoč višestoljetnoj mletačkoj upravi. To što se pisar tog rukopisa potpisivao i glagoljicom, još jedna je potvrda o očuvanosti glagoljaške tradicije na otoku Cresu, usprkos zabrani mletačkoga kneza iz 1611. Ta se zabrana, očito, nije dosljedno provodila, što potvrđuje registar bratovštine Sv. Antuna u Belom iz 1572-1641.³⁵

SUMMARY

Marinka Šimić

THE KAJKAVIAN WORDS IN THE CRES PASSION BY FRANIĆ VODARIĆ

In the article the lexis of the manuscript *Pisna od Muke Gospodina našega Isukarsta po Matiju, Marku, Luki i Jivanu složena u pisni po Franiću Vodariću Crisaninu naravi težaške kopaške* has been analyzed. It has been established that few lexic layers could be distinguished in the text: lexems from old church slavonic language, the common chakavian-kajkavian layer, cakavian layer and kajkavian layer. Frequent kajkavianism at morfologie end lexic layer produce the conclusion that direct template from wich Franić have transcribed could be from Vinodol area.

Key words: Franić Vodarić, Passion, omen, lexic, chakavian-kajkavian interference, kajkavianism.

³⁴ E. Hercigonja: *Nad iskonom..*, str. 350.

³⁵ L. Košuta: *Glagoljaši i glagoljica na Cresu i Lošinju*, Riječka revija 1, Rijeka 1952. i L. Košuta: *Glagoljski lošinjski protokoli notara Mikule Krstinića i Ivana Božičevića (1564-1636)*, Radovi Staroslavenskoga zavoda, knjiga br. 9, Zagreb 1988.